

УДК 343.58

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ТА ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ В АСПЕКТІ СУДОВО- ВЕТЕРИНАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Яценко І.В., д.вет.н., професор, академік АН ВО України, судово-ветеринарний експерт,
бакалавр права

Кириченко В.М., лікар ветеринарної медицини
Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Анотація. Опрацьовано статю 299 Кримінального кодексу України «Про жорстоке поводження з тваринами». Показано, що проблема жорстокого поводження з тваринами піднімалась в Європейській конвенції «Про захист домашніх тварин». Висвітлена суспільна небезпека жорстокого поводження з тваринами та кримінальна відповідальність за цей злочин. Обґрунтована моральна необхідність захисту тварин від жорстокого поводження.

Ключові слова: суспільна небезпека, злочин жорстокого поводження з тваринами, стаття 299 Кримінального кодексу України.

Актуальність проблеми. Жорстоке поводження з тваринами нині негативно впливає на моральні засади суспільства в частині ставлення до тварин, суперечить гуманістичним зasadам суспільного буття, сприяє поширенню жорстокості серед дітей та молоді. Тому протягом останніх років світова спільнота приділяла значну увагу цій проблемі. В п. 1 ст. 3 Європейської конвенції «Про захист домашніх тварин» (1987р.), яку підписали 22 держави Європи, зазначається, що ніхто не має права завдавати тварині непотрібного болю, страждань або шкоди [1]. За такі дії передбачаються певні правові обмеження. В нашій державі правові відносини у цій сфері регулюються Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [2], де відповідальність встановлюється Кодексом України про адміністративні правопорушення [3] та Кримінальним кодексом (далі – ККУ) [4]. Кримінальна відповідальність за порушення законодавства в галузі використання тваринного світу зазначена і у ст. 63 Закону України „Про тваринний світ” [5].

В ст. 299 КК України встановлена кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Ця норма зазнала значних змін порівняно із ст. 207-1 КК України (1960р.). Вона інакше описує об'єктивні ознаки жорстокого поводження з тваринами, не містить вказівок на адміністративну преюдицію, як передумову кримінальної відповідальності, вводить ознаку суб'єктивної сторони, зазначає кваліфікований (обтяжуючий) склад злочину, а також уточнює предмет злочину. Проте навіть із такими позитивними змінами питання застосування кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами в сучасних умовах потребує більш детального дослідження.

На рівні коментарів до Кримінального Кодексу України, розділів у підручниках, навчальних посібниках та наукових статтях зазначена тема висвітлювалася такими вченими, як Ю.М. Антонян [6], І.М. Даньшин [7], С.Ф. Денисов [8], В.Т. Дзюба [9], М.Й. Коржанський [10], В.М. Кудрявцев [11], В.В. Кузнєцов [12], Н.Ф. Кузнецова [13], Л.С. Кучанська [14], А.В. Ландіна [15], І.І. Лобов [16], Ю.В. Баулін [17], С.С. Яценко [18], М.І. Мельник [19], Е.Л. Стрельцов [20], М.І. Хавронюк [21] та ін.

На рівні дисертаційного дослідження ця проблема досліджувалася російським вченим І.І. Лобовим [22], проте в Україні вона не знайшла належного теоретичного висвітлення і не була об'єктом самостійного комплексного з'ясування.

Суспільна небезпека цього злочину, як зазначає науковець В.О. Навроцький [19], полягає в тому, що жорстокість щодо тварин стає нормою поведінки, поширюється і на взаємовідносини з людьми, відіграє негативну роль у вихованні молоді. Таким чином, дослідження питань об'єктивної сторони складу злочину, який передбачено ст. 299 КК України, є актуальним і має як теоретичне, так і практичне значення.

Метою роботи є розглянути деякі аспекти суспільної небезпеки проблеми жорстокого поводження з тваринами та висловити своє бачення рішення цього питання.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження ґрунтувалося на статті 299 ККУ «Жорстоке поводження з тваринами», в якій прописані всі аспекти цієї проблеми жорстокого та відповідальність за них. Також нами розглянута ст. 63 Закону України „Про тваринний світ” [3]. Для дослідження було використано аналітичний, діалектичний, логіко-правовий, формально-логічний, структурно-

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

системний, порівняльно-правовий і конкретно-соціологічний методи.

Ця робота є фрагментом комплексної теми наукових досліджень кафедри ветеринарно-санітарної експертизи та судової ветеринарної медицини Харківської державної зооветеринарної академії «Судово-ветеринарні аспекти проблеми жорстокого поводження з тваринами».

Результати дослідження. Поводження з тваринами є важливою стороною діяльності людини, яка впливає на інтереси та почуття багатьох людей, відображається на морально-етичному, соціальному та економічному житті нашого суспільства.

Як показали соціологічні дослідження в Україні, Росії та США, жорстоке поводження з тваринами, особливо підлітків, супроводжується противправними діяннями, спрямованими проти суспільства. Жорстоке поводження з тваринами, сприяє формуванню у громадян, особливо у підлітків і молоді, почуття байдужості до страждань живих істот, закріплюють у суб'єкта прагнення, що породжує агресивність і насильство щодо оточуючих, вандалізм, знущання над людьми.

Жорстокість, як правова категорія, перетинається з різноманітними формами антигromадської поведінки, в тому числі і з різними злочинними діями. Багато осіб, які вчинили насильницькі злочини: вбивства, тяжкі тілесні ушкодження, розбої, хуліганство, будучи в малолітньому або неповнолітньому віці, неодноразово мучили, катували або безглуздо били тварин - кішок, собак та ін. Не отримуючи належної оцінки своєї поведінки, жорстокість набуває у них стійкого характеру і поступово перетворилася на рису особистості, що згодом сприяло вчиненню антигromадських вчинків, а надалі і злочинів. І наскільки протилежна інша сторона доброго, гуманного ставлення до тварин та їх вплив на виховання дітей, допомога сліпим людям в їх житті, де тварини замінюють часто членів сім'ї, а то й просто є єдиним другом. Тварини - рятівальники, тварини - пастухи, тварини - поводирі. На цих прикладах виховане не одне покоління людей. І найяскравіші й стійкі спогади людина проносить через усе своє життя про цих безкорисливих добрих братів менших, які були в її житті.

Суспільна небезпека злочину жорстокого поводження полягає в тому, що він посягає на загальноприйняті принципи моральності у сфері поводження з тваринами. Жорстоке поводження з тваринами, знущання над ними, суперечить сформованим у суспільстві підвалинам гуманного ставлення до тварин і чинного законодавства, як України, так і багатьох країн світу. Відповідно до ст. 63 «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 р. № 2894-III особи, винні в порушенні законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, несуть адміністративну, цивільно-правову чи кримінальну відповідальність. У разі наявності складу злочину відповідальність за жорстоке поводження з тваринами настає за ст. 299 ККУ, тобто «Знущання над тваринами, що відносяться до хребетних, вчинене із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування зазначених тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів,— караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців. Ті самі дії, вчинені у присутності малолітнього,— караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років».

Об'єктом злочину є моральні засади суспільства в частині ставлення до тварин. Небезпека цього злочину полягає у тому, що жорстокість, проявлені щодо тварин, стає нормою поведінки, відіграє негативну роль у вихованні молоді й поширюється на взаємини з людьми.

Предметом злочину жорстокого поводження з тваринами є хребетні тварини. Тварини, що належать до хребетних — це здатні рухатися й відчувати живі організми, які мають хребет і містить у собі спинний мозок. До них належать риби, птахи, сухопутні істоти. Предметом злочину можуть бути як дорослі особини, так і молодняк: домашні (кіт, собака та інші), дики (вовк, лисиця, орел та інші), сільськогосподарські (велика рогата худоба, кінь та інші) тварини. Наявність чи відсутність у таких тварин господарів не мають кримінально-правового значення, їх перебування в стані природної волі чи в неволі, господарське призначення, стан організму тощо. Злочин може вчинятися не лише стосовно тварин, які перебувають у власності винного, а й будь-яких інших умовах (належних іншим власникам, безпритульних, диких).

Є два аспекти об'єктивної сторони злочину: 1) знущання над тваринами; 2) нацькування тварин одна на одну. Знущання жорстокими методами, означає завдання тварині болю, страждань шляхом нанесення ударів, заподіяння ушкоджень, позбавлення їжі або води, впливу термічних факторів, хімічних речовин тощо. Жорстокі методи полягають в безжалільному поводженні з твариною, тривалому впливі на неї з метою отримання хворобливого самозадоволення від спостерігання за стражданнями тварини.

Нацькування тварин одна на одну — це дії, спрямовані на змушування до агресивної поведінки і нанесення травм одна одній. Як наслідок тварина може загинути.

Кваліфікований вид жорстокого поводження з тваринами настає, коли такі дії вчинено у

присутності особи, яка не досягла 14-річного віку, тобто малолітнього. Необхідно, щоб винний усвідомлював факт присутності малолітнього, який розуміє факт жорстокого поводження з тваринами.

У теорії кримінального права об'єктивна сторона злочину - зовнішня видима сторона злочину, яка підлягає безпосередньому сприйняттю, доступна для відтворення у ході розслідування та судового розгляду справи [23]; зовнішня сторона злочину [24]; її видимий бік [25]; зовнішній акт злочинної поведінки, яка відбувається в певних умовах місця, часу та обставин [26]; процес суспільно небезпечного та протиправного посягання на інтереси, що охороняються кримінальним законом, який розглядається з його зовнішнього боку [27].

Встановлення ознак об'єктивної сторони дозволяє визначити наявність складу злочину в діях особи, правильно кваліфікувати скосне, відмежувати це злочинне діяння від інших злочинів.

Потрібно якомога повніше досліджувати об'єктивну сторону жорстокого поводження з тваринами за ст. 299 КК України, оскільки це має не лише теоретичне, а й практичне значення для формування як рекомендацій для правозастосовчої чи судово-експертної практики, так і пропозицій щодо вдосконалення законодавства.

В.М. Кудрявцев зауважує, що головною ознакою злочину є злочинне діяння, яке складає "найважливіше ядро злочину" [28] і є суспільно небезпечним у певних умовах місця, часу і обставин протиправним актом зовнішньої поведінки особи [29]. Головною і обов'язковою ознакою об'єктивної сторони кожного злочину є суспільно небезпечне діяння, в той час як суспільно небезпечні наслідки і причинний зв'язок є обов'язковими ознаками лише так званих "матеріальних" складів злочину [30]. Факультативними ознаками [31] об'єктивної сторони злочину жорстокого поводження з тваринами є місце, час, спосіб, знаряддя і засоби, обстановка і обставини (умови) його вчинення [32].

Об'єктивна сторона характеризується найбільш розгалуженою системою ознак. Це ті, що характеризують:

-суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням і злочинними наслідками, місце, час, обстановку;

-спосіб вчинення злочину;

-знаряддя (засоби) вчинення злочину.

У спеціальній юридичній літературі за ст. 299 КК України питання об'єктивної сторони жорстокого поводження з тваринами розглядаються по-різному. Тому, В. Катаєв [32] вважає, що об'єктивна сторона цього злочину може полягати у вчиненні одного з діянь, а саме:

-знущання над тваринами, вчинене із застосуванням жорстоких методів, тобто завдання тварині болю, страждань шляхом нанесення ударів, заподіяння ушкоджень, позбавлення їжі або води, впливу термічних факторів, хімічних речовин тощо. Жорстокі методи полягають у особливо жорстокому, тривалому впливі на тварин з метою отримання збоченого самозадоволення від спостерігання за стражданням тварин;

-знущання, вчинене із хуліганських мотивів;

-нацькування тварин одна на одну – дії, спрямовані на те, щоб примусити тварин битися, кусатися, іншим чином змагатися між собою.

Обов'язковою ознакою цього складу злочину у першій формі є ознака об'єктивної сторони – спосіб (застосування жорстоких методів) – або ознака суб'єктивної сторони – хуліганський мотив. Проте ці дві ознаки можуть проявлятися одночасно.

В.А. Ломако стверджує, що об'єктивна сторона злочину жорстокого поводження з тваринами характеризується одним з двох діянь, які зазначені в диспозиції цієї статті:

1) знущання над твариною;

2) нацькування тварин одна на одну.

Знущання він розуміє, як діяння, що завдає тварині істотного болю, має характер катування. Ознакою злочинного знущання є заподіяння травм, переломів кінцівок, термічного чи хімічного впливу тощо. Так, жорстоке поводження може бути вчинене і шляхом позбавлення води, корму, повітря.

В.А. Ломако вказує що, знущанням визнається й діяння, що має характер катування, вчинене з хуліганських мотивів. Для кваліфікації злочину не важливо, вчинюються такі дії щодо своїх власних тварин, чи тих, які належать іншим особам (організаціям), чи безпритульних, чи живуть в природному середовищі (дикі). Проте ознаки цього злочину відсутні, якщо жорстоке поводження з тваринами відбувається в результаті знищення безпритульних тварин, а також у разі забою домашніх тварин, використання їх для медичних чи ветеринарних експериментів, коли ці знущання здійснено з дотриманням відповідних правил.

Нацькування тварин одна на одну – це дії, спрямовані на те, щоб примусити чи привчити тварин нападати на інших диких чи домашніх тварин заради втіхи, битися між собою, або з метою

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

отримання винагороди. З моменту вчинення будь-якого із зазначених діянь злочин визнається закінченим. Заподіяна шкода перебуває за межами складу злочину, але може бути врахована під час визначення покарання [33].

В.В. Кузнецов [12] також підтримує вказані погляди. Він стверджує, що об'єктивною стороною злочину є: знущання над твариною та нацькування тварин одна на одну.

Л.О. Кучанська [14] дотримується такої ж думки щодо об'єктивної сторони цього злочину. Проте під знущанням він розуміє «...діяння, що спричиняють страждання тварині, зокрема, біль, каліцтво, травму, позбавлення місця природного перебування, порушення санітарно-гігієнічних норм утримання, вживання пристосувань, які змушують тварину перебувати в неприродній позі тощо, або смерть тварини без застосування методів евтаназії. Воно може вчинитися щодо однієї чи кількох тварин. Наслідком таких діянь може стати каліцтво або смерть тварини. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони в першій з його форм є спосіб вчинення злочину (застосування жорстоких методів, вказує на таку ситуацію, коли винний усвідомлюєвав, що завдає тварині особливих фізичних страждань (заподіянням значної кількості ударів, мученням, зокрема з використанням вогню, струму, кислот, лугів, радіоактивних речовин, отруєння, нестерпного болю тощо)».

Отже, сутність жорстоких методів полягає в безжалільному поводженні з твариною, тривалому впливі на неї з метою отримання збоченого самозадоволення від спостерігання за стражданнями тварин.

І.Г. Поплавський також стверджує, що «об'єктивна сторона злочину характеризується наступними діями: знущанням над тваринами, які відносяться до хребетних, що здійснюється з застосуванням жорстоких методів; нацькуванням вище згаданих тварин одну на одну.

До знущання над тваринами також відносять завдані тваринам страждання шляхом залишення їх без їжі, води протягом тривалого часу, впливу температурних факторів, нанесення пошкоджень тощо. Нацькування тварин одна на одну проявляється в проведенні тренувань і організації схваток за участю бойових тварин (собак, птахів), в процесі яких у тварин розвиваються агресивні якості.

Жорстокими методами є особливо жорстоке поводження з тваринами, а також знущаальне доведення їх до смерті або мордування» [33].

І.В. Хохлова і О.П. Шем'яков [34] показують наслідки об'єктивної сторони злочину ст. 299 КК України, а саме дії, якими тваринам заподіюються ураження: страждання, мучення, якщо такі дії спричинили загиbel' або каліцтво тварин або були вчинені із хуліганських мотивів, а також нацькуванням одних тварин на інших, вчинене із хуліганських чи корисливих мотивів.

С.Ф. Денисова [8] вказує, що об'єктивною стороною злочину є, як бездіяльність так і дія, сутністю яких є жорстоке поводження з тваринами, яке проявляється у знущанні над тваринами, вчиненому із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів.

Знущанням над тваринами - дії із застосуванням жорстоких методів, змістом яких є немилосердна, люта і безжалісна сукупність інтенсивних та небезпечних рухів і прийомів, спрямованих на безпідставне і необумовлене певною поведінкою тварини побиття, заподіяння болю, тобто систематичне заподіяння фізичних страждань, нанесення ран, заподіяння каліцтва, що мають характер мордування і становлять способом вчинення цього злочину. Злочинне діяння також проявляється у бездіяльності: залишення тварин без води, тепла, їжі тощо з боку особи, яка зобов'язана була турбуватися про них.

Під нацькуванням тварин одна на одну або на інших тварин розуміють змущення (командами, іншими прийомами) тварини, спрямовані на спричинення агресивної (ворожої) реакції і нападу однієї тварини на іншу з метою завдати їй болю, травм, каліцтва і навіть смерті.

Жорстоке поводження з тваринами вважається й тоді, коли такі дії вчинюються щодо тварин, які належать іншим особам або є безпритульними.

Катування електроstromом, вогнем, хімічними реактивами, зняття при житті шкіри, відсікання кінцівок, що завдає тварині нестерпних мук і закінчується її виснаженням та смертю є найбільш жорстокими методами знущання над тваринами.

Заподіяна шкода враховується під час визначення покарання, хоч і не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину. Злочин вважається закінченим з моменту вчинення дій (бездіяльності), що утворюють об'єктивну сторону.

Л.С. Кучанська зазначає, що в ознаки об'єктивної сторони за ст. 299 КК України конкурують між собою: з одного боку, законодавець прагне поставити під охорону життя та здоров'я тварин (йдеться про застосування жорстоких методів до вищих хребетних), а з іншого, оскільки йдеться про злочин проти моральності, наголошується на неприпустимості вчинення таких дій у присутності малолітнього тощо.

Жорстоке поводження з тваринами – злочин проти моральності суспільства, обумовлений

його публічною природою. Застосування жорстоких методів не спричиняє шкоди певній сфері моральних відносин, а тому не утворює злочину, передбаченого ст. 299 КК України, а такі дії повинні бути розцінені як адміністративне правопорушення і кваліфіковані за ст. 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення [16], оскільки стаття не вимагає публічного характеру дій, які вчинюються, що обумовлено їх об'єктом [3].

Аналіз поглядів вказаних вчених дозволяє узагальнити зміст поняття об'єктивної сторони складу злочину жорстокого поводження з тваринами через дві форми: знущання над тваринами; нацькування тварин одна на одну.

Суспільна небезпека злочину - обов'язкова ознака злочину, що розкриває його соціальну сутність. Вчення розвинулося у межах соціологічної школи і визнається сучасною теорією кримінального права багатьох країн. Як матеріальна ознака будь-якого злочину, суспільна небезпека має кількісну та якісну властивості, що в сукупності визначають тяжкість посягання. Якісна властивість є характером суспільної небезпеки злочину, а кількісна — її ступенем.

Ступінь суспільної небезпеки - тяжкість заподіяної злочином шкоди. Також ступінь залежить і від форми провини. Вона проявляється у певному рівні небезпеки (шкідливості) для суспільства. Зменшення цього рівня інколи призводить до втрати суспільної небезпеки діяння, тобто воно перестає бути злочином. Так, за ч. 2 ст. 11 ККУ не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки діяння, передбаченого КК, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Питанням про визнання того чи іншого діяння малозначним вирішують органи дізнатання, слідчий, прокурор чи суддя. Малозначне діяння може утворювати склад іншого правопорушення (наприклад, адміністративного чи дисциплінарного проступку). В такому випадку до винної особи можуть бути застосовані заходи адміністративного чи дисциплінарного впливу, які не є покаранням.

Значення суспільної небезпеки злочину у тому, що вона, по-перше, є основним об'єктивним показником визнання діяння злочинним, тобто підставою його криміналізації; по-друге, дає змогу класифікувати злочини за ступенем тяжкості (ст. 12 ККУ); по-третє, визначає межу між злочинами та іншими правопорушеннями (зокрема, адміністративними проступками); по-четверте, є однією із загальних зasad індивідуалізації кримінальної відповідальності й покарання (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України).

Як юридичне вираження суспільної небезпеки злочинів, протиправність є складним правовим феноменом і проявляється у вигляді загальної та спеціальної (кримінальної) протиправності. Спеціальна протиправність визначається наявністю в ККУ статей, які передбачають відповідальність за вчинення злочинного діяння. Вона не є стабільною оскільки: з'являються і фіксуються нові види значущої поведінки, що завдає значної шкоди тваринам, збільшується і часто є неконтрольованою і непереборною нанесена шкода.

Всі ці обставини вказують на підвищено суспільну небезпеку діяння винні особи, на високу ступінь її моральної деградації, на зневажливе ставлення до найпростіших вимог людської моралі. Об'єкт правопорушення дозволяє стверджувати про характер і суспільну небезпеку злочину. Цей елемент визначає складові всього правопорушення, обумовлює вибір стягнень.

Злочин вчинений з непрямим умислом визнається, якщо особа усвідомлювала суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності), передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків не бажала, але свідомо допускала ці наслідки або ставилася до них байдуже.

Злочин вчинений з прямим умислом визнається, якщо особа усвідомлювала суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності), передбачала можливість або неминучість настання суспільно небезпечних наслідків і бажала їх настання.

Кримінальна відповідальність настає за злочини, передбачені кримінальним законодавством. Також кримінальна відповідальність може наступити не лише за закінчений злочин, але й за спробу його вчинення, за приготування й замах на злочин.

27 серпня 2010 року у Мінприроди України відбулася прес-конференція, з питань у сфері захисту тварин від жорстокого поводження з тваринами. На ній заступник Міністра М. Томахін зазначив, що у засобах масової інформації періодично з'являються сюжети про факти жорстокого поводження з дикими тваринами, яких використовують для фотографування та інших видовищних заходах. У зв'язку з цим Мінприроди вживають передбачені законодавством заходи щодо захисту тварин від жорстокого поводження, зокрема в частині виконання Закону України "Про захист тварин від жорстокого поводження".

Територіальними органами Держекоінспекції упродовж I півріччя 2010 року проведено 949 перевірок, у тому числі 344 перевірки стосовно боротьби з незаконним використанням тваринного світу. До відповідальності притягнуто 785 осіб на загальну суму штрафів 81 тис. 326 грн., із яких

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

стягнуто 71 тис. 856 грн.; до правоохранних органів передано 12 матеріалів і вже порушено 3 кримінальні справи; загальна сума розрахованих збитків склала 687 тис. 423 грн., пред'явлено 30 претензій на суму збитків 174 тис. 935 грн., з яких стягнуто 9 претензій на суму 10 тис. 445 грн.; призупинено діяльність 5 суб'єктів господарювання [35-37].

Видано наказ Мінприроди від 20.08.2010 № 349 щодо посилення контролю за дотриманням законодавства з захисту тварин від жорстокого поводження. Мінприроди звернулося до МВС, Держкомветмедицини і голів облдержадміністрацій щодо посилення боротьби з порушеннями законодавства про захист тварин від жорстокого поводження. Крім того, Міністерством було направлено листи зоопаркам України про необхідність дотримання законодавства України під час торгівлі об'єктами тваринного світу, зокрема недопущення продажу диких тварин особам, що не мають передбачених законодавством дозвільних документів на утримання та поводження з тваринами, а також проханням тимчасово утримувати диких тварин, вилучених у порушників законодавства в галузі захисту тварин від жорстокого поводження, до прийняття відповідного судового рішення у встановленому законодавством порядку.

Нині в Україні діють багато нормативно-правових актів щодо попередження жорстокого поводження з тваринами, зокрема 28.07.2010 року Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням затвердив перелік нормативно-правових актів з питань захисту тварин від жорстокого поводження [38]:

**КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
РОЗПОРЯДЕННЯ
від 28 липня 2010 р. N 1585-р
м. Київ**

Про затвердження переліку нормативно-правових актів з питань захисту тварин
від жорстокого поводження
Прем'єр-міністр України М. Азаров

ПЕРЕЛІК

нормативно-правових актів з питань захисту тварин від жорстокого поводження:

1. Наказ Кабінету Міністрів України "Про затвердження Правил транспортування тварин".
2. Наказ Держкомветмедицини "Про затвердження Положення про притулок для тварин".
3. Наказ Мінагрополітики "Про затвердження Порядку використання тварин у сільському господарстві".
4. Наказ Мінприроди "Про затвердження Порядку проведення заходів, спрямованих на регулювання чисельності тварин, що становлять небезпеку".
5. Наказ МОН "Про затвердження Положення про Комітет з питань етики (біоетики)".
6. Наказ МОН "Про затвердження Порядку проведення науковими установами дослідів, експериментів на тваринах та переліку таких установ".
7. Наказ Мінприроди "Про затвердження Порядку утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напівнільничих умовах".
8. Наказ Мінагрополітики "Про затвердження Правил використання тварин у видовищних заходах".
9. Наказ Мінагрополітики "Про затвердження ветеринарно-санітарних вимог до утримання тварин у притулках, утримання та розведення сільськогосподарських, диких тварин та під час їх транспортування".

Нині особливо актуальними становляться події щодо жорстокого поводження з тваринами (рис. 3-4). Суспільна небезпека цього діяння є основою для його криміналізації. У 2012 році у зв'язку з підготовкою до "ЄВРО-2012", безконтрольно знищували бродячих собак і котів. Це обурило захисників тварин і в інших країнах і спонукало їх на акцію протесту.

Так, 13 січня 2012 року у Варшаві, біля посольства України в Польщі відбулася демонстрація – акція протесту, спрямована на засудження політики України з безжалісного винищення безпритульних собак і котів у контексті підготовки до "ЄВРО-2012". Очолили акцію Міжнародне товариство захисту тварин "Віва" і Польське товариство опіки над тваринами (рис. 1-2).

Рис.1. Плакат з вбитими тваринами.

Рис. 2. Собака-учасник акції потесеу.

Рис. 3. Знищена собака

Рис. 4. Собачі бої

Разом з тим, акції протесту підтримали й інші європейські держави – Німеччина, Австрія, Швеція, Швейцарія, Франція та інші.

Кафедра ветеринарно-санітарної експертизи та судової ветеринарної медицини, а також кафедра патологічної анатомії та розтину трупів тварин Харківської державної зооветеринарної академії регулярно проводить судово-ветеринарні експертизи за кримінальними провадженнями щодо жорстокого поводження з тваринами за постанововою слідчого чи ухвалою суду [39]. Так, 01.11.2011 р. на кафедру ветеринарно-санітарної експертизи та судової ветеринарної медицини, а також кафедру патологічної анатомії і розтину трупів тварин Харківської державної зооветеринарної академії за листом слідчого СВ Дергачівського ВР ГУМВС України в Харківській області ст. лейтенанта міліції Липчанського В.М. від 01.11.2011 р. для проведення судово-ветеринарного дослідження поступив труп собаки Кінг, віком 7 років, який належить Черемухіній О.В. Із листа слідчого відомо, що 31.10.2011 р. близько 20 год. Черемухіна О.В. чула вистріли на огороді, а 01.11.2011 р. в 7 год собаку Кінг з вогнепальними ранами знайшли на огороді домоволодіння Черемухіної О.В. Живим собаку бачила в останнє 31.10.2011 р. близько 18 год. в будці свого домоволодіння.

На основі проведених досліджень нами зроблені висновки, що причиною смерті собаки "Кінг", віком 7 років, стали травматичний бульовий шок і гостра кровотеча в грудну і черевну порожнини. Виявлені траматичні пошкодження і кровотеча, що виникла від травми не сумісні з життям. Смерть собаки настала протягом 3-4 хвилин після травмування. На трупі собаки Кінг, виявлено такі тілесні пошкодження: множинні рани в ділянці голови, лобової кістки з лівого боку діаметром 0,5-0,7 см; проникаюча рана в мозкову порожнину; множинні рани в надлопатковій ділянці та в ділянці холки справа; множинні рани травматичного характеру грудної і черевної стінок справа; травматичне пошкодження анатомічної цілісності лопатки і м'язів плечового поясу; сторонні металеві округлі предмети, схожі на дробинки розміром 0,5 см в підшкірної клітковині, в грудній і черевній порожнинах; травматичний перелом ребра; крововиливи в грудну, черевну порожнини, рана печінки з розривом капсули; наскрізне травматичне поранення грудної аорти; наскрізні проникаючі рани легень; насрізні поранення діафрагми. Рани і кровотеча носять прижиттєвий характер. Виявлено сукупність пошкоджень на трупі собаки Кінг є характерною для вогнепальної

травми. У зв'язку з вогнепальним характером поранення собаки Кінг виявлено вогнепальний заряд у вигляді сторонніх предметів, розміром 0,5 см, схожих на дробинки у кількості 10 шт. За характером пошкоджень, виявлених в трупі собаки "Кінг" нанесені рани спричинили страждання тварини перед смертю.

26.01.2012 р. на кафедру ветеринарно-санітарної експертизи та судової ветеринарної медицини, а також кафедру патологічної анатомії і розтину трупів тварин ХДЗВА поступили матеріали кримінальної справи № 91110603. Із постанови старшого слідчого СВ Чугуївського РВ ГУМВС України в Харківській області ст. лейтенанта міліції Старощук Н.В. від 20.01.2012 р., щодо смерті собаки за кличкою Лада-Дана (племінне клеймо № 1083 А 21, віком 2 роки), належної Вовчук В.В., відомо, що 29.10.2011 року приблизно в 07 час.00 хв. групою мисливців на чолі з єгерем Чугуївської районної організації УООР Кузнецовим А.І. на території мисливських угідь Лебежанського первинного колективу проводився відстріл лисиць.

Під час проведення відстрілу, мисливці з собаками відправилися на місце розташування загону, за командою починати полювання, мисливець Балабай Ю.В. відпустив з повідця собаку Лада-Дана породи Російська легава гонча, а мисливець Вовчук В.В відпустив з повідця собаку за кличкою Лада-Дзвона, після чого собаки узяли слід лисиці і попрямували у бік заповідника «Фазанарія».

Цього ж дня приблизно в 10 год. 00 хв. на полі біля вищезгаданого фазанарію невстановлена особа, діючи з особливою жорстокістю і з хуліганських мотивів, шляхом кількох пострілів, заподіяв собакам Лада-Дана і Лада-Дзвона множинні вогнепальні поранення, внаслідок чого вказані тварини померли.

Провівши судово-ветеринарний розтин трупа собаки експерти прийшли до висновку, що причиною смерті собаки Лада-Дана стали травматичний больовий шок і гостра кровотеча в грудну і черевну порожнину. Виявлені травматичні пошкодження і кровотеча, що виникла від травми не сумісні з життям. Смерть собаки настала протягом 2-3 хвилин після травмування.

Виявлена сукупність пошкоджень на трупі собаки Лада-Дана (рани і гематома в ділянці вентролaterальної поверхні ший з правого боку; рана в ділянці носової кістки з правого боку, завглишки 7,5 см, діаметром 0,7 см; наскрізна рана в ділянці правої вушної раковини; множинні рани грудної і черевної стінок; сторонні металеві округлі предмети, схожі на дробинки розміром 0,5 см в підшкірній клітковині, в грудній і черевній порожнинах: вільно та в товщі шлунку, в порожнині шлунку; травматичний перелом ребра; крововиливи в грудну, черевну порожнини, перикард; наскрізні поранення печінки верхньої частини лівої латеральної і лівої медіальної часток з розривом капсули; травматичне наскрізне поранення шлунка в донній частині по великій кривині; наскрізні поранення діафрагми; закрите поранення правого шлуночка серця в ділянці основи, тампонада серця; рани і кровотеча носять прижиттєвий характер), є характерною для вогнепальної травми. У зв'язку з вогнепальним характером поранення собаки Лада-Дана виявлено вогнепальний заряд у вигляді сторонніх предметів, розміром 0,5 см, схожих на дробинки у кількості 7 шт. (рис. 5-6).

Рис. 5. Вогнепальні пошкодження шкіри правої грудної стінки собаки Лада-Дана (із висновку судово-ветеринарної експертизи)

Рис. 6. Предмети схожі на дробинки в товщі стінці шлінка (із висновку судово-ветеринарної експертизи)

З огляду на характер ушкоджень, які отримала собака внаслідок вогнепального поранення

(проникаюче у грудну порожнину поранення з ушкодженням легень, бронхів і трахеї, спіле поранення серця з розвитком кровотечі у плевральну порожнину, а також проникаюче поранення у черевну порожнину з наскрізним ушкодженням лівої латеральної та лівої медіальної часток печінки і розвитком кровотечі у черевну порожнину) слід зазначити, що після отримання цих поранень собака могла пересуватися, проте на невелику відстань, що залежить від швидкості розвитку кровотечі у порожнині тіла та швидкості зниження кров'яного тиску крові в кровоносних судинах. Враховуючи, що собака могла бути пораненою в момент руху і цей рух внаслідок переляку тварини був швидким, а також той факт, що тіло тварини могло пересуватися після отримання поранення за інерцією, собака могла пересуватися з моменту отримання поранень на відстань 2-5 метрів.

За характером пошкоджень, виявлених в трупі собаки Лада-Дана нанесені рани спричинили страждання тварини перед смертю. Смерть собаки «настала протягом 2-3 хвилин з моменту спричинення поранень до моменту настання смерті.

04 вересня 2010 р. на кафедру ветеринарно-санітарної експертизи та судової ветеринарної медицини, а також кафедру патологічної анатомії і розтину трупів ХДЗВА за постановою старшого слідчого управління Харківського району ГУ МВС України в Харківській області В.П. Золоташка від 20 серпня 2010 року для проведення судово-ветеринарної експертизи поступив труп собаки Тіма. Із матеріалів кримінальної справи № 90100505 відомо, що 11.08.2010 р. близько 15 години Кощеєв М.В., перебуваючи на подвір'ї свого сусіда, що знаходиться за адресою: Харківська область, Харківський район, селище Березівка, вул. Шевченка, 17, керуючись мотивом жорстокого поводження з хребетними тваринами, навмисно, кухонним ножем наніс дворовій собаці за кличкою Тіма 3-річного віку, сірого окрасу, ножеве поранення, після чого, продовжуючи свої злочинні дії, вкинув помираючу собаку в колодязь господаря собаки громадянина Дубовик Г.Г. Внаслідок жорстокого поводження Кощеєва Н.В. з твариною, собака в той же день загинула. За результатами судово-ветеринарної експертизи трупа зазначененої собаки було встановлено, що на тілі сорбаки Тіма виявлені пошкодження у вигляді колото-різаної рани правої здухвинної ділянки, нанесені нездовго до настання смерті тварин. Тілесні ушкодження спричинені гострим з нерівними краями знаряддям. Причиною загибелі тварини стала кровотеча в черевну порожнину у зв'язку з нанесеною колото-різаною раною, проникаючою в черевну порожнину з пошкодженням стінки черевної порожнини, судин стінки черевної порожнини, брижі кишечника і брижових судин кишечника. За характером пошкоджень, виявлених в трупі собаки, нанесена рана спричинила тривале страждання тварини.

20 січня 2014 р. на кафедру ветеринарно-санітарної експертизи та судової ветеринарної медицини, а також кафедру патологічної анатомії та розтину трупів тварин ХДЗВА за постановою слідчого СВ Стажанівського МВ ГУМВС України в Луганській області, капітана міліції Барабаш О.Є. від 14.01.2014 р. для проведення судово-ветеринарної експертизи поступили матеріали справи досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № №12014130380000100 від 09.01.2014 р., за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 299 КК України (жорстке поводження з тваринами). Із матеріалів справи відомо, що 09.01.2014 р. до Стажанівського МВ ГУМВС надійшло повідомлення, про те що, 09.01.2014 р. о 16 год. 15 хв. за адресою м. Стажанів, пр. Леніна, біля будинку № 63а, було підпалено собачу будку, під час горіння якої загинула собака.

Під час судово-ветеринарного розтину трупа собаки експертами було встановлено, що на тілі собаки наявні такі пошкодження: шкіра має сліди припікання полум'ям в ділянці голови – ділянка вушних раковин, губ, носа, верхньої частини шиї, правої гомілки і правої ступні, в ділянці поперека справа, і в ділянці хвоста. В інших ділянках сліди опіків самої шкіри відсутні. В усіх вище зазначених ділянках опіків шкіри полум'ям відсутні відшарування епідермісу, також відсутні міхурі, властиві для зажиттєвих опіків шкіри II – III ступенів.

На більшій частині тіла, зліва, шкіра має лише обпалений волосяний покрив, а на деяких ділянках (частина шиї, ліва тазова кінцівка, ліва частина спини) волосяний покрив фактично вцілів. Найбільше пошкоджена шкіра і підшкірні тканини в ділянці колінного суглоба і верхньої частини правої гомілки, вона значно припечена, до вигляду чорної кірки, суха і легко розтріскується.

Тілесні ушкодження, виявлені на трупі собаки утворені впливом дії полум'я на свіжий труп собаки, або собаки, який помирав (знаходився в стані агонії) – встановити це достовірно не можливо. Безпосередньо причиною загибелі тварини не може бути її спалення, оскільки на трупі майже немає гібоких опіків шкіри, і на більшій частині її збереглися залишки волосяного покриву. На користь цього свідчить також відсутність стороннього вмісту, зокрема у вигляді сажі, у порожнині і на слизовій оболонці глотки, гортані й трахеї.

Положення кінцівок трупа відносно тіла й локалізація найбільш виражених припікань в ділянці голови, ділянці попереку справа, колінного суглоба і правої гомілки свідчать про вплив полум'я і високої температури на нерухоме тіло тварини. З урахуванням стану трупа собаки

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

достовірно встановити факт чи піддавався впливу полум'я живий собака чи труп, не виявляється можливим, тому, що собака, який не міг рухатися, але ще був живим (припустимо), міг ще подавати певні ознаки життя (збережене серцебиття, мати рідке поверхневе дихання).

Відповісти на питання, чи могла собака загинути під час пожежі за обставин описаних вище, знаходячись в будці, не виявляється за можливе. Проте можна припустити, що собака загинув в момент або підпалу будки або за нетривалий час до підпалу будки, на що вказують наступні факти, виявлені під час проведення патологоанатомічного розтину трупа собаки: у порожнині гортані і трахеї і на слизовій оболонці цих органів візуально відсутні сліди сажі та продуктів горіння (рис. 4-5), що свідчить про те, що собака не дихав на момент впливу на його тіло полум'я. Крім того, термічні пошкодження на трупі собаки розташовані більше на правій половині тіла з найбільшим пошкодженням правої тазової кінцівки. Це свідчить про те, що тіло собаки не рухалося на момент пошкодження полум'ям.

Крім того, на більшій частині поверхні трупа собаки відсутні глибокі опікання власне шкіри, а наявні лише опалення волосся, яке збереглося в ділянці лівої тазової кінцівки, тулуба, спини поперека злів, що зафіксовано на рис. 7-8.

Рис. 7. Пошкодження шкіри тулуба і правої тазової кінцівки полум'ям полум'ям (із висновку судово-ветеринарної експертизи)

Рис. 8. Стан шкіри лівої ступні собаки. Вцілій шкіряний покрив, часткове обпалення волосся (із висновку судово-ветеринарної експертизи)

Також слід зазначити, що відсутність термічних пошкоджень опікового характеру кігтів, м'якушів, збереження цілісним волосяного покриву у міжпальцевих ділянках (рис. 6) трупа собаки свідчить, що термічному впливу піддавався або свіжий труп, або собака, що помирає (знаходився в стадії агонії) і не міг рухатися. Ці обставини встановити достовірно не можливо. Відсутність глибоких опіків на шкірі трупа собаки свідчить про те, що полум'я, від згорання будки, не могло стати прямою причиною смерті.

26 березня 2013 р. на кафедру ветеринарно-санітарної експертизи та судової ветеринарної медицини, а також кафедру патологічної анатомії і розтину трупів ХДЗВА за постановою слідчого слідчого відділу Харківського району ГУМВС України в Харківській області В.Г. Коновалова від 15.03.2013 року для проведення судово-ветеринарної експертизи поступили матеріали справи досудового розслідування, внесеної до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12013220680000426 від 25.01.2013 р., за ознаками ст. 299 ч.1 КК України. Із матеріалів справи відомо, що 25.01.2013 р. близько 10 години на подвір'ї домоволодіння за адресою: с. Високе, вул. Шевченка, 15, Харківського району Харківської області, сусідами було отруено собаку, яка належала Канцедал С.Є.

Судово-ветеринарні експерти встановили, що причиною смерті собаки Мухтар, належної гр. Канцедал С.Є. є гостре отруєння препаратом ізоніазид.

У медичній практиці ізоніазид застосовується для лікування туберкульозу у дорослих і дітей в якості монопрепарата або у поєднанні з іншими антибіотиками. Проте ізоніазид спричиняє важку побічну дію. Ізоніазид є нейротоксичною сполукою, що уражує нервову систему. З цим пов'язано також те, що у медичній практиці протипоказаннями для застосування ізоніазиду є патологія нервової системи, зокрема, епілепсія та склонність до судомних нападів; раніше перенесений поліомієліт (інфекційне захворювання головного та спинного мозку), порушення функцій печінки та нирок, виражений атеросклероз.

Таку ж саму нейротоксичну дію ізоніазид чинить і на організм собаки. Відомо, що ізоніазид, високотоксичний для собак (смертельна доза - 50 мг/кг живої маси).

В організмі собак ізоніазид ефективно не метаболізується через малу активність ферменту N-ацетилтрансферази. Утворення комплексу ізоніазид-піридоксин (вітамін В₆) призводить до недостатності піридоксина, зниження біосинтезу ГАМК (гама аміномасляної кислоти), яка є одним з основних медіаторів ЦНС. В результаті отруєння ізоніазидом у тварин розвиваються судоми, порушення функцій окремих відділів головного мозку з настанням паралічу центра дихання в довгастому мозку. У зв'язку з тим, що гама аміномасляна кислота є переважно медіатором гальмівних процесів у ЦНС, у тварин, що утворилися ізоніазидом, можливий стан непритомності.

Із даних фармакологічних властивостей препарату ізоніазид відомо, що він є препаратом, який добре всмоктується в шлунку і тонкому відділі кишечника. З огляду на це, від моменту потрапляння ізоніазиду у шлунок до моменту прояву ознак отруєння має пройти не більше 30-40 хвилин.

У матеріалах справи міститься протокол розтину трупа собаки Мухтар, який було складено фахівцями Харківської регіонарної лабораторії ветеринарної медицини. Описувальна частина протоколу містить наступні об'єктивні дані: «Зовнішній огляд. Труп собаки – кобель, 7 років, німецька вівчарка, без особливих прикмет. Статура правильна. Вгодованість хороша.

Труп остиглий. Трупне задубіння слабко виражене. Живіт підтягнутий, шкіра еластична, пошкоджень не має, волосяний покрив утримується добре, цілісність шкірного покриву не порушена. Очі не запалі, слизова оболонка очей кровонаповнена. Язык в межах ротової порожнини, синюшний. З ротової порожнини стікає пінисто-червона рідина.

В ділянці анального отвору шерсть забруднена фекаліями. Венозні судини підшкірної клітковини повнокровні, яремні вени добре наповнені кров'ю, напружені. Скелетні м'язи добре розвинуті, пружної консистенції, мало кровонаповнені і сухуваті, волокнистої будови. Сухожилля міцні, білого кольору. Поверхневі лімфатичні вузли: підщелепні, заглоткові, перед лопаткові, колінної складки - не збільшені, пружної консистенції.

Внутрішній огляд. Під час розтину черепної коробки венозні судини головного мозку і його оболонки значно кровонаповнені.

Слизова оболонка гортані і трахеї почервонілі, з синюватим відтінком. В трахеї скучення пінисто-кров'янистої рідини. У грудні і черевній порожнинах рідина темно-червоного кольору. Положення органів анатомічно-правильне, серозний покрив гладенький і блискучий.

Легені, напівспалі, червоного кольору з темно-вишневими вогнищами, тістуватої консистенції з ділянками крепітації, з поверхні їх розрізу стікає венозна кров. У серцевої сорочці - наявність трансудату, серце конусоподібної форми, в'ялої м'язової консистенції, співвідношення лівого і правого шлуночків - 3:1.

Печінка темно-вишневого кольору, щільної консистенції, при розрізі її стікає багато венозної крові. Жовчний міхур не збільшений, помірно заповнений жовчю, темного кольору.

Селезінка збільшена, темно-вишневого кольору, при розрізі стікає значна кількість венозної крові. Нирки правильно-анatomічної форми, капсула знімається легко, пружної консистенції, повнокровні, з синюшним відтінком, венозні судини їх добре наповнені кров'ю, на розрізі чітко помітно межу кіркового і мозкового шарів. В ниркових мисках міститься рідина темно-вишневого кольору, краї при розрізі сходяться. Наднирники без видимих змін.

Сечовий міхур без видимих змін, скорочений, порожній, судини слизової оболонки повнокровні. Шлунок роздутий знаходитьться в стадії розкладання, судини кровонаповнені, зеленувато-червоного кольору.

Тонкий і товстий відділи кишечника роздуті, не містить кормових мас, місцями видно крововиливи, поверхня слизової оболонки не рівномірно забарвлена в темно-бордовий колір.

Патологоанатомічний діагноз: застійне повнокрів'я коронарних судин серця, легень, печінки, селезінки; ціаноз видимих слизових оболонок, трахеї і бронхів; гастроентерит.

На підставі патологоанатомічного розтину, смерть тварини настала в результаті змін спричинених хронічним венозним застоєм крові, що супроводжується порушенням живлення та доставки кисню до тканин і призводить до дистрофічних змін паренхіматозних елементів і розростанням сполучнотканинної строми і ущільненням органів».

Крім того, у протоколі патологоанатомічного розтину трупа собаки Мухтар містяться характеристики патологоанатомічних змін характерні для гострого набряку легень, які можуть бути наслідком отруєння собаки Мухтар ізоніазидом. Оскільки відомо, що ізоніазид пригнічує діяльність центру дихання, що призводить до розвитку набряку легень.

Також зазначаємо, що характеристика нирок, яка наведена в протоколі патологоанатомічного розтину трупа собаки Мухтар містить ознаки гострого екскреційного нефриту,

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

пов'язаного з виведенням будь-якої речовини через нирки з сечею. Ці зміни також можуть бути наслідком отруєння собаки ізоніазидом, бо відомо, що ізоніазид виводиться з організму в складі сечі.

З огляду на те, що ізоніазид належить до препаратів нейротоксичної дії, які можуть спричинити судоми та параліч центру дихання, собака Мухтар при настанні отруєння ізоніазидом зазнав страждання перед смертю.

Одночасно відомо, що ізоніазид може спричинити порушення утворення природних медіаторів ЦНС, у зв'язку з чим, тварини під час отруєння, можуть втрачати свідомість, тому фізичних страждань тварини може не бути. Проте у матеріалах справи міститься характеристика клінічного стану тварини після отруєння, зокрема, зазначається, що мало місце судомний стан, блювота. За характеристиками клінічного прояву отруєння ізоніазидом собака Мухтар, зазнав страждання перед смертю.

Відомо, що ізоніазид включений американським суспільством щодо запобігання жорстокості до тварин, в список десяти найбільш небезпечних для домашніх тварин людських ліків, через його особливу токсичність для собак. Найбільш часті випадки отруєння пов'язані з випадковим прийомом однієї таблетки препарату.

Отже, на основі проведених досліджень з урахуванням досвіду проведення судово-ветеринарних експертіз щодо жорстокого поводження з тваринами, можна стверджувати, що таке діяння як жорстоке поводження з тваринами є суспільно небезпечним, адже спричиняє значну шкоду суспільній моральності.

Висновки

1. Жорстоке поводження з тваринами – злочин проти моральних устоїв суспільства, обумовлений його публічною природою, спричиняє шкоду суспільній моралі, не сумісний з моральними принципами гуманізму та чинному національному й міжнародному законодавству, є антиподом гуманного ставлення до тварин.

2. Жорстоке поводження з хребетними тваринами – вкрай суворе, безжалісне, нещадне суспільно-небезпечне діяння (дія або бездіяльність), яка поєднує в собі спричинення тварині каліцтва, травм різної етіології (механічних, хімічних, радіаційних, біологічних), позбавлення місць природного поселення; позбавлення води, корму, повітря; значне обмеження в руках чи пересуванні; жорстоке умертвіння (без застосування методів, які усувають відчуття болю і страху), страждання (стан страху, тривоги, туги, фізична біль), садизм (спотворена пристрасть до жорстокості, мучительства, насолоди від страждань тварин), смерть від цих діянь.

3. Жорстоке поводження з хребетними тваринами, сприяє формуванню у громадян, особливо у підлітків і молоді, почуття байдужості до страждань живих істот, закріплює у суб'єкта прагнення, що породжує агресивність і насильство щодо оточуючих, вандалізм, знущання над людьми, інших антигromадських вчинків та злочинів. У зв'язку з ступенем суспільної небезпеки, повинні бути встановлені відповідні й достатні кримінальні санкції за цей злочин.

4. Об'єкт правопорушення, передбачений ст. 299 ККУ, дозволяє оцінити характер і суспільну небезпеку жорстокого поводження з тваринами.

5. Обов'язковими складовими об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 299 ККУ, є методи поводження з тваринами, які містять аспекти жорстокості, змістом яких є немилосердна, люта і безжалісна сукупність інтенсивних і небезпечних рухів і прийомів всупереч певній поведінці тварин, з метою отримання збоченого самозадоволення від спостерігань за стражданнями тварин.

6. Знущанням над тваринами – активні дії (завдання їм болю та фізичних страждань шляхом нанесення побоїв, ран, заподіяння ушкоджень або каліцтва, піddання впливу термічних факторів, хімічних речовин тощо, що мають характер мучення) та бездіяльність у виді позбавлення їх або води з боку особи, яка повинна турбуватися про тварин.

7. Нацькування тварин одна на одну – активні дії, спрямовані на спонукання (командами, іншими прийомами) та збудження у тварин ворожої реакції і нападу однієї тварини на іншу з метою проведення бою чи іншого змагання тварин між собою, у результаті чого їм завдаються біль, травми, каліцтво і навіть смерть. Останні твердження є особливо важливими для кваліфікації вказаних дій за ст. 299 КК України, оскільки не можна кваліфікувати за цією статтею проведення змагань з кінного спорту, собачих забігів або змагальних виставок тварин з елементами муштрування, якщо їх метою не є травмування або смерть тварини.

8. Альтернативною ознакою злочину є скоєння діянь, передбачених ч. 1 ст. 299 КК України, із хуліганських мотивів. Вказані діяння виражаються: знущання – як в активних діях, так і в бездіяльності, а нацькування – лише в активних діях.

9. Знаряддя, місце, час та обстановка жорстокого поводження з тваринами також складові частини злочину, передбаченого ст. 299 ККУ, проте є факультативними.

10. Хребетні тварини здатні відчувати фізичні й психічні страждання, тому будь-яке їх

використання не повинне супроводжуватися спричиненням болі, страху, пригніченого стану чи іншого дискомфорту. Відповідальність за гуманне ставлення до тварин в процесі їх розведення, використання, експлуатації, забою на м'ясо покладається на власників тварин.

Література

1. Європейська конвенція «Про захист домашніх тварин». – 1987. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.coe.kiev.ua/docs/cets/cets123.htm>.
2. Закон України Про захист тварин від жорстокого поводження, від 23 лютого 2006 р. № 3503-IV //Урядовий кур'єр. – 2006.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – Харків: Одісей, 2014.
4. Кримінальний кодекс України. Кодекс введено в дію з 1 квітня 1961 року Законом Української РСР від 28 грудня 1960 року
5. Закон України Про тваринний світ від 13 грудня 2001 р. № 2894-III // ВВР України. – 2002. – № 14. – С. 94.
6. Антонян Ю.М. Жестокость в нашей жизни / Ю.М. Антонян. – М., 1995. – 320 с.
7. Даньшин И.Н. Уголовно-правовая охрана общественного порядка / И.Н. Даньшин. – М., 1973. – С. 18.
8. Денисов С.Ф. Кримінально-правова характеристика жорстокого поводження з тваринами / С.Ф. Денисов, Ю.С. Кулик // Вісник ЗЮІ. – 2003. – № 3 (24). – С. 186.
9. дзюба
10. Науковий коментар Кримінального кодексу України / Проф. Коржанський М.Й. – К., 2001. – 656 с.
11. Кудрявцев В.Н. Причинность в криминологии / В.Н. Кудрявцев. – М., 1968. – 176 с.
12. Кузнєцов В.В. Злочини проти громадського порядку та моральності: Практ. посіб / В.В. Кузнєцов. – К., 2007. – 160 с.
13. Кузнєцова Н.Ф. Избранные труды / Н.Ф. Кузнєцова. – СПб., 2003. – 670 с.
14. Кучанська Л.С. Поняття та система злочинів проти моральності у кримінальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Л.С. Кучанська. – К., 2007. – 20 с.
15. Ландіна А.В. Кримінально-правова охорона моральності в Україні: автореф. дис., канд. юрид. наук / А.В. Ландіна. – К., 2005. – 27 с.
16. Лобов И.И. Ответственность за жестокое обращение с животными // Уголовное право. – 2000. – № 2 – С. 31.
17. Кримінальне право України: Особлива частина: Підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За ред. проф. В.В. Стасиса, В.Я. Тація. – 3-е вид., перероб. і допов. – К., 2007. – 496 с.
18. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / Отв. ред. Яценко С.С., Шакун В.И. – К., 1998. – 1088 с.
19. Науково-практический коментар Кримінального кодексу України. – 5-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К., 2008. – 1216 с.
20. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / Отв. ред. Е.Л. Стрельцов. – 5-е изд. – Х., 2008. – 267 с.
21. Хавронюк М.І. Довідник з особливої частини Кримінального кодексу України. – К., 2004. – 504 с.
22. Лобов И.И. Уголовная ответственность за жестокое обращение с животными: дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2000.
23. Тимейко Г.В. Общее учение об объективной стороне преступления. – Ростов, 1976. – 215 с.
24. Кримінальне право України. Особлива частина. Підручник для студ. вузів / Кол. авторів; За ред. Бажанова М.І., Стасиса В.В., Тація В.Я. – К.-Х., 2001. – 416 с.
25. Тимейко Г.В. Общее учение об объективной стороне преступления. – Ростов, 1977. – 216 с.
26. Науково-практический коментар до Кримінального кодексу України. – 2-е вид., перероб. та доп.) / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – К., 2008. – 1428 с.
27. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М.І. Бажанов. – К.: Кондор, 2005. – 480 с.
28. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. – М., 1960. – 244 с.
29. Теория государства и права: Учебник / Под ред. А.М. Васильева. – 2-е изд. – М., 1983. – 416 с.
30. Кримінальне право України: Підручник / М.І. Мельник. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 680 с.
31. Кримінальне право України. Особлива частина: Підруч. – Вид. 2-ге, переробл. та допов. / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К., 2008. – 496 с.
32. Китаєва В. Животные как орудия преступления / В. Китаєва // Законность. – 2004. – N 11. – 26 с.
33. Кримінальний кодекс України: Науково-практический коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В.В. Стасиса, В.Я. Тація. – Вид. третє, переробл. та доповн. – Х., 2007. – С. 73-93.
34. Хохлова І.В. Шем'яков О.П. Кримінальне право України (Особлива частина): Навч. посіб. – К,

2006. – 272 с.
35. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon1.rada.gov.ua>
36. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.menr.gov.ua/media/files/Articles/Normativna_baza/Minprirodi/Nakaz_Minprirodi_349_2008_2010_210810.pdf
37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://eko-front.blogspot.com/2012/01/blog-post_18.html
38. Розпорядження Кабінет Міністрів України від 28 липня 2010 р. N 1585-р. Про затвердження переліку нормативно-правових актів з питань захисту тварин від жорстокого поводження.
39. Яценко І.В. Практика судово-ветеринарної експертизи: Христоматія. – Х.: Стиль-Іздат, 2013. – 256 с.

**ОБЩЕСТВЕННАЯ ОПАСНОСТЬ И ОБЪЕКТИВНАЯ СТОРОНА ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЖЕСТОКОГО
ОБРАЩЕНИЯ С ЖИВОТНЫМИ В АСПЕКТЕ СУДЕБНО-ВЕТЕРИНАРНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ**
Яценко И.В., д.вет.н., профессор, академик АН ВО Украины, судебно-ветеринарный эксперт,
бакалавр права

Кириченко В.Н., врач ветеринарной медицины

Харьковская государственная зооветеринарная академия, г. Харьков

Аннотация. Приведен анализ статьи 299 Уголовного кодекса Украины «О жестоком обращении с животными». Показано, что проблема жестокого обращения с животными поднималась в Европейской конвенции «О защите домашних животных». Освещена общественная опасность жестокого обращения с животными за это преступление. Обоснована моральная необходимость защиты животных от жестокого обращения.

Ключевые слова: общественная опасность, преступление жестокого обращения с животными, статья 299 Уголовного кодекса Украины.

**PUBLIC DANGER OBJECTIVITY OF THE OFFENSE OF CRUELTY TO ANIMALS IN ASPECT OF
FORENSIC EXAMINATION OF VETERINARY**

Yatsenko I.V., d.vet.n., professor, academician of Higher Education of Ukraine, forensic veterinary expert,
LL.B.

Kirichenko V.M., a student of the Faculty of Veterinary Medicine
Kharkiv State Veterinary Academy, Kharkiv

Summary. Become Processed 299 of the Criminal Code "On cruelty to animals." It is shown that the problem of animal cruelty rose to the European Convention "On Protection of pets". Highlight public, There are many dangerous animals are responsibility in the crimes. Grounded moral must protect animals from cruelty.

Key words: the social danger of the barbarous animals, Article 299 of the Criminal Code, at, the subject of crime.

УДК 636.22/.28:616.314-072:343.983.2

**ОСТЕОСКОПІЧНА ТА ОСТЕОМЕТРИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКИ НИЖНЬОЇ
ЩЕЛЕПІ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБІ ДЛЯ ЗАВДАНЬ СУДОВО-
ВЕТЕРИНАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ**

Яценко І.В., д.вет.н., професор, академік АН ВО України, бакалавр права,
судово-ветеринарний експерт yacenko-71@yandex.ru,

Шевченко К.О., аспірант

Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Анотація. Проаналізовано інформативність параметрів остеологічних досліджень нижньої щелепи великої рогатої худоби (остеоскопія, остеометрія). Встановлено, що зазначені кісткові органи є інформативним матеріалом для визначення віку і статі тварин та можуть бути покладені в основу розробки комп'ютерних технологій експертних досліджень.

Ключові слова: судова ветеринарна експертиза, нижня щелепа, велика рогата худоба, методики, остеоскопія, остеометрія.